

ቀን ሚያዝያ 30/2009 ዓ.ም

ዳኞች:-ብርሃኑ አመነወ.

በዕውቀት በላይ

እንዳሻወ አዳነ

ኃይሉ ነጋሽ

እትመት አሰፋ

አመልካች:-አቶ ጤና ጋርደወ - አልቀረቡም

ተጠሪ:- ወ/ሮ መደቅሴ ገርቤ - ወኪል ያደታ ጋረደ ቀረቡ

መዝገቡ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ለዚህ ሰበር ክርክር መነሻ የሆነው የእርሻ መሬት ጉዳይ ሆኖ የተጀመረው በጉደያ ቢላ ወረዳ ፍርድ ቤት ነው። የአሁንተጠሪ ከላሽ የነበሩ ሲሆን አቶ ታክለ ቁያሳ ተከላሽ እንዲሁም የአሁን የሰበር አመልካች ጣልቃ ገብ ነበሩ።ተጠሪ አቅርቦውት የነበረው ክስ ይዘት፡-የሰበር ተከላሽ የነበረው አቶ ታክለ ቁያሳ መጠኑ 1½ ሄክታር የሆነውን ይዞታ በ2006 ዓ.ም እኔ በማላውቀው ሁኔታ ያለ ፈቃዴ ይዞብኛል። ስለዚህ ተከላሹ በሕገ-ወጥ መንገድ የያዘብኝን ይዞታዬን እንዲለቅልኝ የሚል ነው።

የሰበር ተከላሽ በሰጡት መልስ ይዞታውን በ01/08/2004 ዓ.ም በተፃፈው ውል አቶ ጤና ጋረደው ላይ ኮንትራት ወስጄ እያረሰኩ እገኛለሁ እንጂ ከላሽ እንደሚሉት አይደለም፤ ከላሽ እኔ ኮንትራት የወሰድሁት መሬት ላይም ምስክር ሆነው በውላችን ላይ ስለነበሩ ሊጠይቁኝ አይችሉም በማለት ተከራክሯል።የአሁኑ አመልካችም የሰበር ጣልቃ ገብ ሲሆኑ ከላሽ ድንበሩን እና ቦታውን ጠቅላ ክስ የመሰረተችበት ይዞታ መሬት በአከባቢያችን ባህል መሰረት በ1986 ዓ.ም እኔ ጋብቻ ስፈፅም ከላሽ እና አባቴ አብረው በመሆን ሰጥተውኛል። ከዚያ ወዲህም ይህንን ንብረት እየተጠቀምኩበት ቆይቼ በ01/08/2004 ዓ.ም በተፃፈው ውል እስከ 2007 ዓ.ም ለ3 /ሶስት/ አመት ለተከላሹ አከራይቻለሁ። ስለዚህ ከላሽ የእሷ ባልሆነ ይዞታ ላይ የእሷ አስመስላ ክስ ማቅረቧ ትክክል

ስላሳሆን መዝገቡ እንዲዘጋ በማለት አቤቱታ አቅርቧል። የአሁኑ ተጠሪ ጣልቃ ገብ ክርክር ያስነሳው ይዞታ በወቅቱ በአካባቢያችን ባህል መሰረት ጋብቻ ስፈፅም በስጦታ መልክ ተሰጥቶኛል በማለት ያቀረበው አቤቱታ እውነት አይደለም። እኔም ሆንኩ አባቱ ይህንን ይዞታ ሰጣልቃ ገብ አልሰጠንም። እስካሁን ድረስም በባሌ ስም ተመዝግቦ የሚገኝ ስለሆነ የጣልቃ ገብ አቤቱታ ውድቅ ሆኖ ከክርክር ውስጥ እንዲወጣ በማለት ተከራክሯል።

የወረዳ ፍርድ ቤት የግራ ቀኝ ክርክርና ማስረጃዎችን ተመልክቶ ክርክር ያስነሳው ይዞታ በፊት የከሳሻ እና የባሏ የነበረ መሆኑ ከቀረበው የሰውና የፅሁፍ ማስረጃ መረዳት ይቻላል። ተከሳሽ ደግሞ ይዞታውን ከጣልቃ ገብ በኮንትራት ወስዶ ይዞታውን በተከታታይ ለሶስት አመታት ያረሰ መሆኑ፣ ይዞታው ደግሞ በ1986 ዓ.ም ጣልቃ ገብ በሚያገባበት ወቅት በአካባቢው ባሕል መሰረት “ጎጆ መውጫ” በሚል ስጦታ ተሰጥቶት ከዚህ ጊዜ ጀምሮ ይዞታውን በመያዝ እንደአስፈላጊነቱ ሲፈለግ በራሱ እያረሰ ሌላ ጊዜ ደግሞ እኩል እየሰጠ የሚጠቀምበት መሆኑ ተረጋግጧል። ከሳሽ ተከሳሹ ክርክር የተነሳበትን መሬት ለሶስት አመት ማረሱን እና ጣልቃ ገብ ደግሞ ለረጅም አመታት ይዞ መቆየቱን እያወቀች ይህንን ሁሉ ጊዜ ቆይታ በአሁኑ ወቅት በ2006 ዓ.ም ተይዞቶኛል በማለት ክስ ማቅረቧ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1149/2/ ድንጋጌ መሰረት የሕግ አግባብነት የሌለው ስለሆነ ክርክር የተነሳበት ይዞታም ለረጅም ጊዜ በተለያዩ ምክንያት ከከሳሻ እጅ የወጣ በመሆኑ ያቀረበችው ክስ የሕግ አግባብነት ያለው ስላልሆነ ተከሳሹን አያስጠይቅም በማለት **ዓ.ም** ውሳኔ ሰጥቷል።

የአሁኑ ተጠሪ የወረዳው ፍርድ ቤትን ውሳኔ በመቃወም ይግባኝ ለምስራቅ ወለጋ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረቡ ሲሆን ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤትም ግራ ቀኝን አከራክሮ ክርክር የተነሳበት ይዞታ የአሁን ተጠሪ መሆኑ ተረጋግጦ እያለ የስር ፍርድ ቤት ይህንን አልፎ ክርክር የተነሳበትን መሬት ይግባኝ ባይዞ በፍ/ሕ/ቁ. 1149/2/ መጠየቅ አትችልም ብሎ ክሷን ውድቅ ማድረጉ ከደንብ ቁጥር 152/32 ጋር የሚቃረን ስለሆነ የወረዳው ፍርድ ቤት የሰጠው ውሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ነው በማለት ውሳኔውን በመሻርክርክር ያስነሳው ይዞታ ለአሁን ተጠሪ ይገባል ሲል አመልካች እንዲለቅ ውሳኔ ሰጥቷል።

የአሁኑ አመልካች በውሳኔው ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት አቅርቦ አያስቀርብም በማለት ይግባኝን ዘግቷል። አመልካች የከፍተኛ ፍርድ ቤት እና የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሰጡትን ውሳኔ በመቃወም ለኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ አቤቱታ ያቀረበ ሲሆን የክልሉ ሰበር ሰሚ የግራ ቀኝን ካከራከረ በኋላ ውሳኔውን አፅንቷል። የሰበር አቤቱታ የቀረበው ይህን ውሳኔ በመቃወም መሠረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሞበታል በማለት ነው።

አመልካች ያቀረቡት አቤቱታ ይዘት፡- ከከፍተኛ ፍርድ ቤቱ እስከ ክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የአካባቢውን ባህልና ወግ መሰረት ሳያደርጉ በጋብቻ ላይ በጎጆ መውጫነት የሚሰጠው መሬት ሰጪው በሕይወት እያለ ወደ ራሴ ይዙርልኝ ጥያቄ መቅረብ እንደማይገባ፣ አመልካች ግን በዚህ በተሰጠኝ ቦታ ላይ ቤት ንብረት አፍርቼ የወለድኩበት መሆኑን ሳይረዱ የመሬቱ ስምም ሆነ መታወቂያው በወላጅ አባቴ ስም ስለሚገኝ ብቻ ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ንብረት እና ይዘታ እንድለቅ መወሰኑ ሕግን የተከተለ አይደለም። የአሁኗ ተጠሪም ለክርክሩ መነሻ በሆነው ይዘታ ኮንትራት ውል ላይ እንደምስክር ሆኖ የፈረመችበት ስለመሆኗ በስር ወረዳ ፍርድ ቤት ላይ በግልፅ ተቀምጦ እያለ ከከፍተኛ ፍርድ ቤቱ እስከ ክልሉ ሰበር ሰሚ ያሉት ችሎቶች ግን ሌላ ማስረጃ ሳያስቀርቡ ከ20 አመት በላይ በእጅ ይገዩ የምጠቀመበት ይዘታ መሆኑ በማስገምገሜ ተረጋግጦልኝ እያለ የሰጡት ውሳኔ መሰረታዊ ሕግ ስህተት ስለሆነ ተሸሮ የጉደያ ቢላ ወረዳ ፍርድ ቤት ውሳኔ እንዲፀናልኝ የሚል ነው።

አቤቱታው ተመርምሮ አመልካች አከራካሪውን መሬት በ1986 ዓ.ም በስጦታ አግኝቶ እስካሁን እየተጠቀመበት ባለበት ሁኔታ እንዲያስረክብ መወሰኑን ለመመርመር ሲባል ጉዳዩ ለሰበር ችሎት እንዲቀርብ ተደርጓል።

ተጠሪ መልስ ባለማቅረባቸው መልስ የመስጠት መብታቸው ታልፎ ጥቅምት 07 ቀን 2009 ዓ.ም ወሳኔ ተሰጥቶ የነበረ ቢሆንም በሌሎበት የተሰጠው ወሳኔ እንዲነሳላቸው ተጠሪ አቤቱታ አቅርበው ተቀባይነት በማግኘቱ ወሳኔው ተነስቶ እንዲከራከሩ ተደርጓል።

ተጠሪ ለአቤቱታው የሰጡት መልስ ይዘት፡- አመልካች ክርክር ያስነሳውን መሬት አንዴ በሕጋዊ መንገድ ተሰጥቶኛል እያለ፤ አንዴ ደግሞ ስጦታው ተፈጻሚ የሚሆነው የአካባቢውን ባሕል መሰረት በማድረግ ነው በማለት የሚያነሳው ነጥብ የሕግ ድጋፍ የለውም። ተጠሪ ወል አሰማድረጓን ከሥር ጀምሮ የተከራከረች ሲሆን የወረዳው መሬት እና የአካባቢው ጥበቃ ጽ/ቤት በጻፈው ደብዳቤ ይዘታው በተጠሪ ባለቤት ስም እንዳለ እንጂ በስጦታ ስለመተላለፉ የቀረበ ማስረጃ የለም የሚል ሆኖ እያለ አመልካች ወል ለመኖሩ ተረጋግጦልኛል የሚለው ተቀባይነት የለውም። አመልካች በ1986 ዓ.ም ሲያገባ ሁለት ሄክታር መሬት ተሰጥቶት ነበር ቢባል እንኳ አንድም ቀን ተጠቅሞበት እንደማያወቅ ተረጋግጧል። ተጠሪ መሬቱን ይዞ እስከ አሁን ግብር እየከፈለች ስትጠቀምበት እንደነበረ እና አመልካች ደግሞ የገጠር መሬት ትቶ ቢላቲ ከተማ ይኖር እንደነበረ በመ/ቁ 09086 ላይ በቀረበው ማስረጃ ተረጋግጧል። ስለሆነም የአመልካች አቤቱታ ወድቅ ተደርጎ የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት እና ሰበር ሰሚ ችሎት የሰጡት ውሳኔ ይጽናልኝ የሚል ነው። አመልካች የሰበር አቤቱታቸውን በሚያጠናክር መልኩ የመልስ መልስ አቅርበዋል።

የግራ ቀኝ ክርክር ከላይ የተመለከተውን የሚመስል ሲሆን ከስር ፍ/ቤት ወሳኔ እና ጉዳዩ ለሰበር ያስቀርባል ተብሎ ከተያዘው ጭብጥ ጋር በማገናዘብ መርምረናል። እንደመረመርነውም የአሁኑ አመልካች ያቀረባቸው ሁለት የሰው ምስክሮች ክርክር የተነሳበትን ይዞታ እንደሚያውቁ፤ በ1986 ዓ.ም ጣልቃ ገቡ ሲያገባ በአካባቢው ባሕል መሰረት ለጎጆ መውጫ ተጠሪ ከባላ ጋር ክርክር ያስነሳውን ይዞታ ለአመልካች መስጠታቸውን እና ከዚህ ጊዜ ጀምሮ ይዞታውን አመልካቹ ይዞ አንዳንዴ በራሱ እያረሰ እየተጠቀመ፤ አንዳንድ ጊዜ ደግሞ የእኩል ሰጥቶ የሚጠቀምበት መሆኑን፤ በአሁኑ ወቅት ደግሞ ለሶስት አመት ኮንትራት ለስር ተከላሽ መስጠቱን እንደሚያውቁና ይዞታው ከ20 አመት በላይ በአመልካች እጅ የሚገኝ መሆኑን እንደመሰከሩ የወረዳ ፍርድ ቤት ወሳኔ ያረጋግጣል። ከዚህ በተጨማሪ በአካባቢው ባህል መሰረት አመልካቹ ክርክር የተነሳበት ይዞታ መስጠቱን የሚገልፅ መጋቢት 12 ቀን 1986 ዓ.ም የተፃፈ የስጦታ ውል ቀርቧል። ሌላው በአመልካች እና በስር ተከላሽ መካከል በተደረገው የኪራይ ውል ተጠሪ በምስክርነት መፈረሚያ በስር ፍ/ቤት በተደረገው ክርክር ይህንኑ በግልጽ ክዳ አለመከራከሯ መራቱ ለአመልካች በስጦታ የተሰጠ መሆኑን በተጨማሪነት የሚያረጋግጥ ነው። የተጠሪ ምስክሮችም ቢሆኑ የስር ተከላሽ መራቱን በምን መልክ መያዙን ባያውቁም ለ3 ተከታታይ ዓመት ይዞ እያረሰ ይጠቀምበት መሆኑን መመስከራቸው ሲታይ ተጠሪ በመራቱ መጠቀም ካቆሙ ረጅም ጊዜ ያለፈውና የአመልካችን ክርክር የሚያጠናክር መሆኑን መገንዘብ ይቻላል።

በሌላ በኩል የዞኑ ክፍተኛ ፍ/ቤት የወረዳው ፍ/ቤት የሰጠውን ወሳኔ ለመሻር የሰጠው ምክንያት የእርሻው መራት እስካሁን በተጠሪ ባለቤት ስም ተመዝግቦ የሚገኝ እና ግብር የሚከፈልበት መሆኑን ነው። ነገር ግን ክርክር ያስነሳው መራት በ1986 ዓ.ም አመልካች ሲያገባ ለጎጆ መውጫ ተብሎ እስከተሰጠውና በተግባር በይዞታው ስር አድርጎ በራሱም ሆነ እያከራዩ ከ20 ዓመት በላይ እየተጠቀመበት የሚገኝ መሆኑ እስከተረጋገጠ ድረስ በአባቱ ስም መሆኑና ግብር መክፈሉ ብቻ በመራቱ ላይ ያለውን የባለይዞታነቱን መብት አያስቀርበትም።

በመሠረቱ የኦሮሚያ ክልል ገጠር መራት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 130/1999 አንቀፅ 2/3/ ሕጋዊ የመራት ይዞታ ማለት ሕጋዊ በሆነ ሁኔታ አግባብ ባለው አካል ለተጠቃሚዎች የተሰጠ መራት፤ ወይም በውርስ ወይም በስጦታ የተገኘ መራት ማለት ነው በማለት ሲደነግግ፤ የአዋጁ አንቀጽ 9(5) ደግሞ ባለይዞታው በመራት ይዞታው የመጠቀም መብቱን በዚያ መራት ገቢ ለሚተዳደሩ ወይም ሌላ ገቢ ለሌላቸው የቤተሰብ አባላት ወይም መራት ለሌላቸው ልጆቹ በስጦታ ማስተላለፍ እንደሚችል ይደነግጋል። በዚህ ድንጋጌ መሰረት ተጠሪና ባለቤታቸው ለአሁኑ አመልካች ክርክር የተነሳበትን ይዞታ በስጦታ አስተላልፈው ተጠቃሚ አድርገውታል። አመልካች ከ20 ዓመት በላይ ተጠቃሚ የሆነበት መራት መሆኑ እስከተረጋገጠ ድረስ መራቱ በስጦታ

ሰጪው ስም እስከአሁን ተመዝግቦ መገኘቱ እና ግብር በስሙ መክፈሉ ብቻ ይዘታው በስጦታ ወል አልተላለፈም የሚያሰኝ አይሆንም።

ሲጠቃለል አመልካች ክርክር የተነሳበትን መሬት በሕጋዊ መንገድ አግኝተው ከ20 /ዓ.ያ/ አመት በላይ በእጃቸው ይዘው በራሳቸውም ሆነ አከራይተው ሲጠቀሙበት የቆዩ መሆናቸው በሚገባ ተረጋግጦ እያለ የዘኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት አመልካች ይዘታውን ለተጠሪ እንዲመልሱ በማለት ወሳኔ መስጠቱ የአመልካችን ከይዘታው ያለመፈናቀል ሕገ-መንግስታዊ መብት የሚጥስ ሆኖ እያለየክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎትም ሆነ ሰበር ሰሚ ይህን ተቀብለው በማጽናት የሰጡት ወሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ ተገኝቷል። በመሆኑም የሚከተለው ወሳኔ ተሰጥቷል።

ው ሳ ኔ

1. በምስራቅ ወለጋ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ 35592 ጥር 18 ቀን 2007 ዓ.ም ተሰጥቶ፤ በኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁ 191823 የካቲት 20 ቀን 2007 ዓ.ም በተሰጠ ወሳኔ እና በኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ በመ/ቁ 203567 ታሕሳስ 18 ቀን 2008 ዓ.ም በተሰጠ ትዕዛዝ የጸናው ወሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 348(1) መሠረት ተሸሯል።
2. የጉደያ ቢላ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁ 69933 ታሕሳስ 02 ቀን 2007 ዓ.ም የሰጠው ወሳኔ ፀንቷል።
3. ክርክር ያስነሳው የእርሻ መሬት አመልካች ለተጠሪ ለማስረከብ አይገደድም ተብሎ ተወስኗል።
4. አፈጻጸሙ ለጊዜው ታግዶ እንዲቆይ ታሕሳስ 19 ቀን 2009 ዓ.ም የተሰጠው የዕግድ ትዕዛዝ ተነስቷል። ይጻፍ።
5. የሰበር ክርክሩ ያስከተለውን ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ። መዝገቡ ወሳኔ ያገኘ ስለሆነ ተዘግቷል። ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ዓ/ወ